

Tillbakablick – Nuläge – Framtid

Det behöver göras mycket inom området psykiska funktionshinder och hjälpmedel, för trots att kognitiva hjälpmedel finns tillgängliga över hela landet är det få personer med psykiska funktionshinder som får tillgång till dem. Det är lättare med synliga funktionshinder, behovet av rullstol eller hjälpmedel för syn och hörsel är lättare att förstå och känna igen. Med dold kognitiv funktionsnedsättning/psykiska funktionshinder kan det vara svårt att förklara och förstå de problem som uppstår när det inte går att klara av vanliga vardagliga aktiviteter.

Tillbakablick

Det hela började med att Hjälpmedelsinstitutet 1993 gav stöd till ett utvecklingsprojekt ”datorm som arbetsterapeutiskt redskap” inom psykiatrisk verksamhet. Projektet visade att dator fungerade bra för denna målgrupp. I och med att psykiatrireformen trädde i kraft 1995 började Hjälpmedelsinstitutet att arbeta mer aktivt för målgruppen utifrån de frågor de fick om vilka hjälpmedel som skulle kunna ge stöd i vardagen till personer med psykisk sjukdom. Framför allt handlade det om hjälpmedel för delaktighet i samhället och för att kunna leva och bo som andra människor.

Hjälpmedelsinstitutet tog initiativ till ett stort försöksprojekt med hjälpmedel för personer med psykiska funktionshinder. Tillsammans med Schizofreniförbundet och Riksförbundet för Social och Mental Hälsa ansökte Hjälpmedelsinstitutet medel från Allmänna arvsfonden – att personer med psykiska funktionshinder under en längre tid skulle få prova tekniska hjälpmedel och anpassningar i boendet. Karlstad blev vald som försökskommun och projekt HumanTeknik startades.

Under tre år 2001-2004, genomfördes pionjärprojektet HumanTeknik – ett projekt inom området psykiska funktionshinder och hjälpmedel i Karlstad kommun. Syftet var att se hur olika typer av hjälpmedel och arbetsmetoder kunde underlätta vardagen för personer med psykiska funktionshinder. I projektet deltog tolv personer och under hela treårsperioden provade de olika typer av tekniska/kognitiva hjälpmedel. Projektet blev mycket framgångsrikt och kunde påvisa att hjälpmedel hjälper och ger stöd i vardagliga situationer för de som deltog. Hjälpmedel som kan vara ett stöd i vardagen kan till exempel vara bolltacke för trygghet och bättre sömn, timstock som stöd för tidsuppfattning och komihågllocka med inspelade meddelande som ger stöd för att ta initiativ och påminnelse. Deltagarna upplevde större trygghet, blev mer självständiga och aktiva/delaktiga i sin vardag. Projektet utvärderades under hela projekttiden av IKU vid Karlstads universitet.

Från och med år 2005 blev HumanTeknik i Karlstad en del i Avdelningen för Socialpsykiatri inom Karlstad kommun. Brukarna inom verksamheten kunde få ta del av kognitiva hjälpmedel samtidigt som föreläsningar till personalgrupper och att ta emot studiebesök i visningslägenheten var en del av arbetet.

När Nationell psykiatrisamordning anslog medel för verksamhetsutveckling ansökte HumanTeknik i Karlstad/Avdelning för socialpsykiatri medel för att kunna fortsätta sprida erfarenheterna om psykiska funktionshinder och hjälpmedel i landet. HumanTeknik i Karlstad fick uppdraget att starta ett nationellt kunskapsnätverk inom området.

Nuläge

Nationellt KunskapsNätverk/HumanTeknik i Karlstad genomförs på uppdrag av Nationell Psykiatrisamordning under tiden oktober 2005 till maj 2007. Det Nationella Nätverket ska ta tillvara den kunskap om psykiska funktionshinder och hjälpmedel som finns i landet och som tagits fram i projekt HumanTeknik. Projektets syfte är att öka kunskapen om psykiska funktionshinder och hjälpmedel. Det ska vara en resurs för utbildning, information, råd och stöd samt vara en mötesplats för aktörer inom området genom:

- **Utbildning**
Genom ”utbildning av utbildare” ska det nationella nätverket bildas - arbetsterapeuter, boendestödjare, handläggare, sjuksköterskor med flera som jobbar med målgruppen - runt om i Sverige samlas och bildar nätverket och de ska därefter utbilda/informera/bilda nätverk i sin omgivning till exempel inom
 - kommunen: socialpsykiatri/socialtjänst/handikappomsorg
 - landstinget: psykiatri
 - brukarorganisationer
 - skolor/universitet
- **Information**
Via hemsidan www.humanteknik.se, faktablad om psykiska funktionshinder och hjälpmedel, föreläsningar.
- **Studiebesök**
Ta emot studiebesök i visningslägenheten i Karlstad.

Vår vision är att kognitiva hjälpmedel för personer med psykiska funktionshinder ska vara lika självklara och tillgängliga som somatiska hjälpmedel!

Framtid

Tillgången till hjälpmedel måste bli lika självklar för personer med psykiska funktionshinder som den är för flera andra grupper med funktionshinder.

”Hjälpmedelsinstitutet föreslås få uppdrag om hjälpmedel för personer med psykiska funktionshinder.

I psykiatriutredningens slutbetänkande, som lades fram 27 november, föreslås att Hjälpmedelsinstitutet ska få i uppdrag att organisera ett fortsatt utvecklingsarbete om hjälpmedel för personer med psykiska funktionshinder. Institutet ska också lista exempel på hjälpmedel som kan underlätta för personer med funktionshinder och sprida kännedomen om dem till huvudmännen.

Enligt utredningen ska tillgången till hjälpmedel bli lika självklart för personer med psykiskt funktionshinder som det är för flera andra grupper av personer med funktionshinder.

- Hjälpmedelsinstitutet har bedrivit ett pionjärbete inom området, med projektet HumanTeknik, och välkomnar förslaget säger Carl Leczinsky direktör vid Hjälpmedelsinstitutet. Människor med psykiska funktionshinder har ofta försumrats när det gäller hjälpmedel.

I projektet HumanTeknik, som bedrevs i Karlstad, visade det sig att deltagarna hade stor hjälp av de hjälpmedel som de själva fick pröva.”

Pressmeddelande 2006-12-07, www.hi.se

För mera information om...

...Psykiatrireformen

Genom psykiatrireformen fick kommunerna från 1995 det övergripande ansvaret för att initiera, planera och samordna alla insatser i form av service, stöd och vård för personer med psykiska funktionshinder. Psykiatrireformens innebörd är att psykiskt långtidssjuka personer skall vara delaktiga i samhället och kunna leva som andra. Kommunens ansvar är bland annat att erbjuda olika boendeformer, boendestöd, daglig sysselsättning och meningsfull fritid (Socialtjänstlagen och LSS). Landstinget skall förebygga, utreda och behandla psykiska sjukdomar i öppna och slutna vårdformer (Hälso- och sjukvårdslagen). Personer med psykiska funktionshinder brukar ibland kallas för en ny målgrupp inom kommunernas verksamheter. Kommunerna har alltid haft samma ansvar för dem som för alla andra samhällsmedborgare men gruppen har varit bortglömd eller i varje fall låg prioriterad. Det utanförskap som tidigare drabbat personer med psykisk ohälsa ville man undanröja genom psykiatrireformen och med inställningen om alla människors lika värde.

Detta uttrycktes som en vägledande princip i sex punkter:

- ha samma rättigheter och skyldigheter som alla andra grupper i samhället.
- ha rätt till service, stöd och vård som är anpassad till individuella förutsättningar
- egna val och prioriteringar skall vara utgångspunkten för alla insatser
- service, stöd och vård skall ges i så öppna och normaliserade former som möjligt ute i samhället
- insatserna ska utformas så de understödjer den enskildes oberoende och integritet
- insatserna skall utformas så att de stödjer den enskildes välfärd

Lundin&Olsson 2002

...Hjälpmedelsinstitutet (Hi)

Hjälpmedelsinstitutet ägs och drivs av staten och Sveriges kommuner och landsting (SKL). Hjälpmedelsinstitutet arbetar för full delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning genom att medverka till utveckling och användning av bra och säkra hjälpmedel och en effektiv hjälpmedelsförsörjning samt bidra till ökad tillgänglighet i samhället.

En viktig utgångspunkt för Hjälpmedelsinstitutets verksamhet är synsättet i propositionen ”Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop.1999/2000:79) som tydliggör vikten av full delaktighet i samhällslivet och förutsättningar för självständighet och självbestämmande. Bra hjälpmedel och en tillgänglig miljö är viktiga förutsättningar för att personer med funktionshinder ska kunna leva ett aktivt och självständigt liv.

Hjälpmedelsinstitutets verksamhet omfattar bland annat provning, upphandling och information om hjälpmedel. Provningsen av hjälpmedlen är objektiv och reproducerbar. De produkter som bedöms bra och säkra förs upp på ”Förteckning över bra hjälpmedel” som ligger till grund för förskrivning i landet. Indelningen av klassificeringen i denna förteckning grundar sig på hjälpmedlets funktion/syfte för brukaren. Denna information om hjälpmedel på den svenska marknaden finns även i en produktdatabas på internet, Webb-HIDA (www.hi.se).

Hjälpmedelsinstitutet 2005

...Nationell psykiatrisamordning

Regeringen beslutade i oktober 2003 tillkalla en nationell psykiatrisamordnare med uppgift att under tre år se över arbetsformer, samverkan, samordning, resurser, personal och kompetens inom vård, social omsorg och rehabilitering av psykiskt sjuka och psykisk funktionshindrade. Utredningen antog namnet Nationell psykiatrisamordning och läkaren Anders Milton fick uppdraget som nationell psykiatrisamordnare. Drygt 10 år efter psykiatrireformen finns det fortfarande ett stort behov av förbättringar av samhällets insatser till människor med psykiska sjukdomar och funktionshinder.

Några av förbättringsområdena är

- Det saknas en samlad samhällig strategi för ökad psykisk hälsa hos hela befolkningen
- Förankringen av uppdraget och medvetenheten om målen och målgruppens behov måste bli starkare
- Evidensbaserade metoder behöver tillämpas i högre grad.
- Personalens kompetens behöver stärkas och uppdateras.
- Funktionshinderperspektivet måste ges ett reellt genomslag och generella handikappolitiska insatser komma målgruppen till del.
- Brukarinflytande i vård, stöd och service måste förstärkas. Bemötandet av brukarna uppvisar fortfarande brister i många sammanhang.
- Det behövs ett förstärkt gemensamt ansvarstagande och förbättrat samarbete mellan huvudmännen och deras respektive verksamheter.

Nationell psykiatrisamordning anser att samhället ska ha en strategi som går ut på att alla personer med allvarlig psykisk sjukdom eller psykiskt funktionshinder ska garanteras;

- bostad och det stöd i vardagen som de har behov av
- arbete eller meningsfull sysselsättning
- gemenskap och delaktighet i samhället
- goda vård- och stödinsatser

Några åtgärder för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder och som rör området psykiska funktionshinder och hjälpmedel är:

- Psykiska funktionshinder – åtgärder för delaktighet och tillgänglighet
Psykiatrisamordningen har utformat en definition för psykiskt funktionshinder som hänvisar de till de konsekvenser som en psykisk störning får för individen. En annan åtgärd är att tillgången till hjälpmedel måste bli lika självklar för personer med psykiska funktionshinder som den är för flera andra grupper med funktionshinder och föreslår att Hjälpmedelsinstitutet får i uppdrag att stödja utvecklingen av hjälpmedel för personer med psykiska funktionshinder.
- Forskning och utveckling
Psykiska funktionshinder och hjälpmedel – kognitiva svårigheter är en del av funktionshindret för många men kunskapen om vad svårigheterna innebär och hur de bäst hanteras och kompenseras är inte tillräcklig. Användning och utveckling av hjälpmedel vid psykiska funktionshinder har bara börjat.

Slutbetänkandet av Nationell psykiatrisamordning, Ambition och ansvar, SOU 2006:100

...HumanTeknik

Projekt HumanTeknik – psykiska funktionshinder och hjälpmedel, är ett resultat av psykiatrireformen. En ny stödform, tekniska hjälpmedel, för personer med psykiska funktionshinder skulle provas. Idén till projekt HumanTeknik föddes i anslutning till psykiatrireformen, då ansvariga på Hjälpmedelsinstitutet fick frågor kring vad som gjordes inom området för personer med psykiska funktionshinder. Hjälpmedelsinstitutet tillsammans med RSMH och Schizofreniförbundet sökte och beviljades medel av Allmänna Arvsfonden för ett treårigt nationellt pionjärprojekt med syfte att utveckla nya former av stöd till personer med psykiska funktionshinder.

Projekt HumanTeknik har pågått under åren 2001-2004 och bestått av flera delar: försöksverksamhet med hjälpmedel i bostaden, utredningar om hjälpmedelsförsörjningen och boende samt medel för utveckling av nya och befintliga hjälpmedel.

En del av det nationella projektet, försöksverksamhet med hjälpmedel i bostaden var förlagd till Karlstad. Tolv personer med psykiska funktionshinder utifrån schizofreni/psykos och/eller tvång har under projekttiden provat hjälpmedel i sitt boende. Alla har inte varit hjälpta av hjälpmedel men för vissa har hjälpmedlet haft en god effekt i vardagen. Erfarenheter från projektet visar att hjälpmedel som bolltäckor och kognitiva hjälpmedel gett ökad trygghet, ökad självständighet och ökad egen aktivitet.

**”För första gången på länge är jag en vanlig människa”
- en kvalitativ utvärdering av projekt HumanTeknik, psykiska funktionshinder och hjälpmedel.
Grönberg Eskel 2005**